

Formgivare: folket

Formgivare:
folket

FATABUREN 2005

Formgivare: folket

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK 2005

FATABUREN Nordiska museets och Skansens årsbok, är en skatt av kulturhistoriska artiklar som publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken Fataburen en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har idag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvideras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig. Till årets bok bidrar även Vera och Greta Oldbergs Stiftelse.

Fataburen 2005
Nordiska museets förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordiskamuseet.se

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör Christina Westergren

Medredaktör och sakkunnig Johan Knutsson

Bildredaktör Peter Segemark

Omslag och grafisk form Lena Eklund

Omslagsbilder ur boken

Foto s. 38–39 Peter Segemark, Nordiska museet (överst), Daniele BUETTI (se vidare s. 41–42), Gunnar Bergkrantz (stora bilden).

Foto s. 90–91 Marie Andersson, Skansen (överst), Peter Segemark, Nordiska museet (övriga).

Foto s. 198–199 Jämtlands läns museum (överst), Annette Rosengren, BilderBenkt i Orsa (stora bilden).

Tryckt hos Fälvh & Hässler, Värnamo 2005

ISSN 0348 971 X

ISBN 91 7108 498 3

Kläder som pusselbitar

Den textila folkkonsten som inspirationskälla

MONICA HALLÉN förestår Nordiska museets magasin på Julita. Hon har utbildning som hemslöjdskonsulent från Handarbetets Vänner.

Kunskap, hantverk, inspiration och analys – fyra nyckelord för den skapande processen. Men också nyckelord för de klädförmgivare som har sin förankring i folkkonsten, det vi kallar vårt svenska kulturarv. Vi formas, antingen vi vill det eller inte, av den miljö och den kultur vi växer upp i. Vi påverkas också av vår familj och våra familjetraditioner.

Att intressera sig för kläder är att ha en stark känsla för färg och form, skärningar och konstruktioner, mönster och material, men också att ha en lust att uttrycka sig och att synliggöra sina idéer – på sig själv eller på andra människor. Klädintresse är en drivkraft att skapa och smycka, att bejaka det vackra eller ta fram karaktärer både hos personer och plagg.

Varje sekel, varje decennium och år har sina kriterier för vad som är vackert och för vad som är god smak eller »rätt«. Trender och influenser kommer och går, och alla är vi påverkade på ett eller annat sätt. Vi för en ständig diskussion med omvärlden,

Nygårds Anna gör kläder som andas poesi, kläder med linjer som smeker kroppen. Sys i material som håller länge, länge. Annas textila ryggrad grundlades tidigt i en starkt traditionell miljö: Siljansbygden i Dalarna. Farmor och mormor blev hennes läromästare, en samlad kvinnokraft som rotade en djup känsla för handens skicklighet och det textila materialet, för tyger som tål att slitas på. Kunskap ger frihet att skapa och förenkla, kunskap ger upphov till intelligent design. Det finns en själ i Annas kläder och kanske den är svensk. Hon hämtar kraft från naturen som hon beskriver så här: »Siljan är mitt hav, tallskogen är min djungel. Jag känner tryggheten i bergen och skogen och vattnet.« Anna har utbildning från Beckmans och Textilhögskolan i Borås.

Foto Carl Bengtsson.

den leder oss till det förflutna men också in i framtiden.

Naturligtvis gäller detta inte minst mig själv och mina utgångspunkter när jag tycker mig se drag av vårt folkliga arv hos några av våra mer kända svenska, nutida klädformgivare. De arbetar alla målmedvetet för den kommersiella marknaden och med större produktioner för att därmed kunna påverka en bredare kundkrets. Jag citerar Nygårds Anna Bengtsson:

»För att göra något unikt då krävs det att man gräver i sin egen unika ryggsäck och tradition, det vill säga vårt folkliga arv.« Det är ett grävande som för Annas del fortgår hela tiden och aldrig upphör.

Gemensamt för de formgivare som jag har haft möjlighet att föra ett nära samtal med är att uppväxtmiljön och det egna arvet har satt djupa spår, djupare än en del av dem egentligen vill erkänna. I sin närhet har de haft starka personligheter, kvinnor som varit förebilder och som förmedlat ett textilt arv. Ett stort stickintresse har också varit en utgångspunkt för deras textila skapande. Stickning är en tacksam teknik, det är lätt att på ett lekfullt sätt ge det stickade en modern form och ändå behålla mycket av det traditionella.

Sina utbildningar har de genomfört på så skilda håll som London, Paris och Sverige. Beckmans är en av våra främsta skolor för utbildning av kläddesigners. Den har en fri, skapande och konstnärlig inriktning och i läroplanen ingår föreläsningar såväl om konst- och designhistoria som om dräkt- och kostymhistoria. Detta blandas med temabundna arbetsuppgifter med researchmoment som i sin tur leder vidare bakåt eller djupare in i olika fack. De »grävande« uppgifterna skapar formmedvetenhet och ger studenterna en egen känsla för det textila materialet. Dessutom har studenterna idag stor respekt för äldre tiders hantverk och

Kvalitet, enkelhet och tidlöshet präglar Anna Holtblads kläder. Hon hittade först efter fullbordad utbildning vägen till det folkliga. Jag tror faktiskt att det var hennes halsband med Sveriges nationalsymbol dalahästen i miniformat som införde en mer lekfull och humoristisk hållning till vårt kulturarv i slutet på 80-talet. För Anna gäller hellre ta bort än lägga till, men det genuina hantverket och känslan för kvalitet hålls högt. I kollektionerna ingår fortfarande plagg som stickas för hand. Dyrt ja, men det håller i längden, och i en genomtänkt design är tidsfärgen nästan osynlig. Anna är utbildad på Beckmans. Foto Mikael Janson.

Pia Wallén är en designer som gärna smyckar oss både i kläder och tofflor, smycken och inredningstextil. Inspirerades tidigt av det stickade, filtade och valkade dräktmaterialet från Dalarna. Ett material som hon sedan förblivit trogen och fortsatt att utveckla. Med en nordisk folklöretton i botten söker hon sig till ett modernistiskt uttryck, gärna anpassat till massproduktion. Hennes produkter andas ärlighet både i material och konstruktion, synliga hopfogningar och rena linjer. Klara knallfärger spelar humoristiskt mot det svarta och vita. Hon klär in kolden eller håller den ifrån oss med sina filtade produkter. Pia är utbildad på Beckmans. Foto Björn Keller.

Hunkydory – Ulrika Bjercke och Christopher Bjercke. Är man folklorist, modernist, maximalist och återbrukare, då blir det kläder som det svänger om. Här får broderierna gärna breda ut sig över blusar och skjortor. Material ställs mot material, tunna, skira musliner och voaller kontrasteras mot ruffa texturer, som grov canvas i bomull. Men det ska finnas en ärlighet i materialen och Ulrika arbetar helst med det naturnära och en svensk ton finns nästan alltid med i kollektionerna: man ska känna igen sig. Det är kläder med en tydlig avsändare. En dos uppkäftighet kan också skönjas hos den som i sin produktion gör en handstickad tröja av trasor. Textilhögskolan i Borås och Esmod Paris har stått för utbildningen.

stor nyfikenhet på second hand-material som inspiration.

Textilhögskolan i Borås är en annan framstående skola inom kläddesign. Skolans utbildning är mer tekniskt inriktad än Beckmans. Men mellan de båda skolorna pågår hela tiden ett utbyte av elever, man ger och tar av varandras specialiteter.

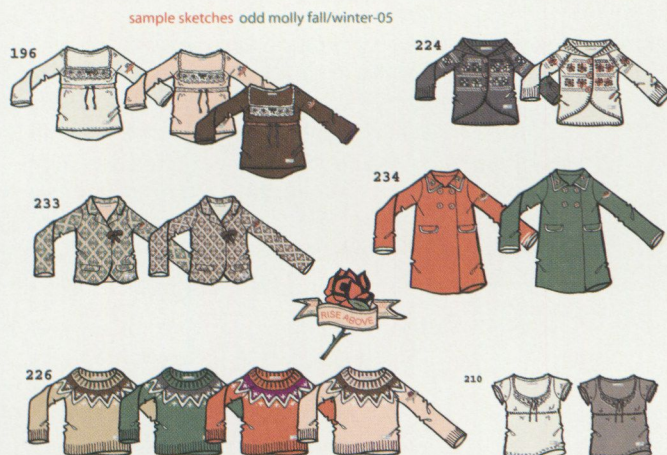
Förutom dessa båda högskoleutbildningar, som har särskilda linjer för kläddesign, finns det också en del förutbildningar som tar till vara det folkliga arvet. Sätergläntan, hemslöjdens kursgård på Knippbaberget i Dalarna, bygger sina ettårsutbildningar på en folklig grund. Här förmedlas en spännande mix mellan gammalt och nytt och eleverna får lära sig att uttrycka sig på ett direkt och hantverksmässigt sätt, som har rötter i det folkliga. Här får eleverna testa, tänja på gränserna och ta ut svängarna. Flera av studenterna är också inriktade på en fortsättning inom design, konsthantverk och slöjd samt inte minst inom mode. Förhoppningsvis kommer satsningen att visa sig i framtiden i form av spännande materialmixer, överraskande skärningar och lössläppta detaljer, sedda och använda på nytt.

Jag presenterar här åtta formgivare som sinsemellan är mycket olika, alla med starka egna uttryck och personliga avtryck i sina kollektioner: Nygårds Anna, Anna Holtblad, Pia Wallén, Hunkydory, Helga Sjons Nilsson, Odd Molly, Pernilla Svenre samt Karin Ferner, som i första hand är silversmed. Jag har valt henne för att visa fram en av alla de konsthantverkare, som arbetar med folkkonsten som inspirationskälla. De övriga arbetar med kläder som de vill ska leva mer än en säsong. De jobbar långsiktigt i sin formgivning, där kläderna blir ett slags pussel med bitar som passar in i varandra och som kan lösgöra sig ur helheten. Någonstans nuddar man vid ett slags folkdräktsfilosofi överförd till modekläder. De låter sig alla inspireras av det

Helga Sjons Nilsson, student, tredje året på Beckmans kläddesignlinje, har tidigare gått på Sätergläntan. Helga har ett klart och tydligt arv, textilt och folkligt, född som hon är i Dalarna. »Ibland vill man springa ifrån och göra något helt annat, men det egna jaget och det undermedvetna kommer ifatt och så sitter det där», säger hon. Hos henne hittar man de starka färgerna, precis som i folkdräkterna, den vita skinntröjans vackra skinnbräm, timpens högresta siluett. Och det naiva bildspråket som låter växterna växa sig större och högre än människor och djur. Det myllrar över ytan och en del av dekoren rinner över ut på den nakna huden som om den inte fick plats. Foto Anibal Jimenez.

Odd Molly – Karin Jimfelt Ghatan och Per Holknekt. Second hand, återbruk, svensk folklöre och mångkultur är Karins ledstjärnor. Det är kläder som uttrycker lekfullhet i färg och form. Uppväxt som hon är med mammas hemstickade tröjor och mössor på 60-talet får det stickade stor plats, det blommar bokstavligen i alla de färger. Hon klär hellre på än av, och adderar gärna en hantverkskänsla. Handens arbete ska synas. Det som inte ser perfekt ut ger henne en stor frihetskänsla, hon gör sköna kläder som andas och tänker själva. Hon säger att hon gärna leker med orden perfect-defect, you are perfect because you are not. Och det kan vi väl hålla med om. Karin har utbildning från American Collage in London.

Pernilla Svenre är en stickdesigner som arbetar med det rena materialet. Skirt, tunt lin som låter huden skimra igenom, eller tuff ull som valkats och gjorts så tät som gammaldags filt. I sin mönstring låter hon bladen blomma lika tätt som i ett skånskt allmogebröderi. Hittade tidigt sin konstnärliga uttrycksform i det stickade och står stadigt i sitt textila arv, rejäl skånsk bondemiljö. Men lägger till ett klart och tydligt: det jag gör är design för nutiden. Dock får det gärna finnas en varaktighet i modet. Mönster som håller men ändå med en tydlig tidsfärg. Och inte minst viktigt, plagg som släpper fram en kvinnlig sinnlighet och bejakar det vackra. Pernilla är utbildad på Konstfack. Foto Gunnar Bergkrantz.

traditionella, men deras uttryck blir många gånger minst av allt traditionellt och det kan ibland vara svårupptäckt. Men sättet att mönstra en yta, att använda det textila materialet eller att förbli ett traditionellt material troget och utnyttja alla dess möjligheter, är igenkänningstecknen. Det är de små, små detaljerna som gör det. De har också satt klara gränser för sitt skapande, för som Pernilla Svenre uttrycker sig: »Man kan idag göra allt och precis allt är möjligt men mitt i detta alltet drunknar man.«

De åtta har ett strikt förhållningssätt i formgivningen i kombination med en stark känsla för hantverket, handens synlighet även i det storskaliga. De är formgivare som har en djup kunskap om textilier och respekt för materialet, lägg därtill en dos fåfånga och lust att bejaka det vackra, och vi ser att vår tids formgivare är närmare våra anfäder än vi någonsin kunnat ana.

Karin Ferner är silversmed med textil känsla i fingrarna. Hon följer bokstavligen en gammal återbrukstradition. Spännande material fogas samman med stor lekfullhet och säker formgivning. Det är föremål som har en inbyggd tidlöshet, smycken att bruka länge. Förvisso inte kläder, men väl föremål att smycka sin kropp med, och de innehåller gärna textilier som berättar en historia. Karin är en sann budbärare som skär genom tiderna. Hon är utbildad på Konstfack. Foto Johan Bondjers.

Ombonat och hemtrevligt. Snickrat och snidat, målat och färgat, vävt och sytt. Tillverkningen av den traditionella folkkonstens föremål förknippas med en tid och en miljö, och med en rad speciella föremål. Idag återuppstår mönstren och formerna i nya sammanhang. Ting från förr får en ny plats och en ny betydelse i de hem vi skapar. Det nya bygger på ett intresse för det gamla: vad kan de berätta för oss, alla snirklar och figurer, alla rutor och ränder i olika färger, vad betyder en miljö som helhet och detaljerna i närbild?

HEMMET

